

ŠTÁTNA MOC

- **zvrchovaný mechanizmus, ktorý spravuje vývoj na určitom území**, v demokratických režimoch je totožná s politickou mocou, v nedemokratických režimoch ide aj o duchovnú a v komunistic-kom režime aj o ekonomickú moc
- **DEĽBA ŠTÁTNEJ MOCI** - jej cieľom je zefektívnenie činnosti štátnej moci, politické rozhodovanie sa nesmie kumulovať v jednom orgáne

HORIZONTÁLNA DEĽBA ŠTÁTNEJ MOCI - má za úlohu presne definovať kompetencie a zaručiť efektívny vývoj štátu a vzájomnú kontrolu, ako prvý jej myšlienky prezentoval Alexis de Tocqueville na konci 18.storočia a ako prvý ju praktizovali v USA, ide rozloženie na zákonodarnú (legislatívnu), výkonnú (exekutívnu) a súdnu = triumvirát, v ktorom sa jednotlivé zložky dopĺňajú.

Ø **ZÁKONODARNÁ MOC** - parlament : jej cieľom je určiť normy, ktoré budú platné na území štátu, má právo kontrolovať, ustanovovať a odvolávať exekutívu a ustanovovať súdnu moc

ZMYSEL KOMÔR PARLAMENTU - parlament je najvyšší článok zákonodarnej moci, zostávajú ho všetci občania voľbami. Jeho funkčné obdobie je 3 – 5 rokov, dvojkomorový parlament vznikol, aby záujmy občanov prenikli čo najlepšie do zákonodarného zboru. Jednu komoru volia priamo voliči – má úplnú zákonodarnú moc, druhá komora slúži na kontrolu prvej a volia ju orgány štátnej moci, alebo voliči. Nemá zákonodarnú moc. Takto sú rozdelené parlamenty takmer vo všetkých demokratických štátoch : USA (Snemovňa reprezentantov + senát), Francúzsko (Národné zhromaždenie + senát), Nemecko (Spolkový snem + Spolková rada), Veľká Británia (Horná a Dolná snemovňa – Horná snemovňa nie je volená, ale jej členovia sú dosadzovaní podľa tradícií) , v parlamente platí názor nadpolovičnej, dvojtretinovej, alebo 3/5 väčšiny

POSLANIE PARLAMENTU - prijímať ústavu, schvaľovať štátny rozpočet, medzištátne dohody, program vlády, menovať sudcov, niekedy voliť prezidenta - Taliansko, Nemecko.

Ø **VÝKONNÁ MOC** - jej najvyšším orgánom je vláda, ktorá realizuje rozhodnutia parlamentu, harmonizuje vývoj spoločnosti, realizuje dodržiavanie slobôd a práv, stará sa o bezpečnosť

VZNIK VLÁDY : - všeobecnými parlamentnými voľbami , vláda rozhoduje kolektívne a individuálne , vláda je zložená z odborníkov, ktorí spravujú svoj rezort

ŠTRUKTÚRA VLÁDY - počet členov vlády určuje premiér, alebo parlament. Členovia sú zodpovední za svoju prácu predsedovi, či politickej strane, najdôležitejšie posty sú – premiér, minister zahraničných vecí, hospodárstva, financií , časť výkonnej moci prenáša vláda na nižšie úrovne – orgány samosprávy

Ø **SÚDNA MOC** - jej úlohou je kontrolovať legislatívu a exekutívu, vykladať zákony a ústavu , jej najdôležitejšou súčasťou je najvyšší súd, alebo ústavný súd. Tie môžu posudzovať zákony a rozhodnutia vlády z hľadiska ústavnosti

NEZÁVISLOSŤ SÚDNICTVA - vyplýva z funkčného postavenia súdov, súdnictvo musí pôsobiť nezávisle od politiky – členovia najvyššieho súdu sú menovaní na obdobie presahujúce volebné obdobie a odvolať ich možno iba vo výnimočných prípadoch. Členovia nemôžu byť spojení s politickými stranami, rozhodujú nezávisle. Dôležitú úlohu zohrávajú procesy na nižších súdoch, ktoré môžu slúžiť ako porovnanie pri riešení podobného prípadu

VERTIKÁLNA DEĽBA ŠTÁTNEJ MOCI - jej podstatou je určenie kompetencií štátnych orgánov vo vertikálnej štruktúre, t.j., kto je komu podriadený, existujú viaceré modely vertikálnej deľby štátnej moci – centralizovaný model (unitárny štát), federalizmus a konfederácia

Ø **CENTRALIZOVANÝ ŠTÁT** - rozhodovacie právomoci majú centrálné štátne orgány, čo však nemusí ovplyvniť horizontálne rozdelenie moci, v praxi sa prejavuje, tým, že parlament rozhoduje o všetkých aspektoch života, vo výkonnej moci sa prejavuje personálnym obsadzovaním nižších orgánov, ktoré je ovplyvnené vyššími orgánmi /Francúzsko/

Ø **FEDERÁCIA** je spoločný štát, v ktorom základnú štátnu subjektivitu má centrum s vládou a parlamentom, no členské jednotky majú vlastné orgány štátnej moci (parlamenty, vlády, ústavy, súdnictvo), ktoré však musia byť podriadené vyššiemu celku.

FEDERALIZMUS - prejavuje sa : 1.rozdelením štátu na členské jednotky, ktoré majú vlastnú štátnu moc, čím je obmedzená moc centrálna /federácia/ 2. prenesením rozhodovacích právomoci na úroveň obcí

SPOLOČNÝ ZÁUJEM VO FEDERÁCIÍ - členské jednotky musia mať záujem v oblasti základnej legislatívy, zahraničných aktivít, obranyschopnosti, vnútornej bezpečnosti, hospodárskeho priestoru, financií, energetiky a dopravy. Tieto všetky činnosti by však mali byť kontrolované centrom. Členské jednotky federácie sú však ekonomicky autonómne – majú vlastnú daňovú, investičnú i obchodnú politiku

ŠPECIÁLNE ZÁUJMY VO FEDERÁCIÍ - prejavujú sa v oblasti vlastnej školskej, zdravotníckej, kultúrnej a ekonomickej politiky, vlastným právnym systémom, ktorý však nemôže odporovať ústave, usporiadanie federácie majú USA a Nemecko. V oboch štátoch federácia vznikla z vôle jednotlivých častí

ÚPLNÝ SÚHLAS VO FEDERÁCIÍ - základom federácie je štátny konsenzus – jednotlivé celky sa musia dohodnúť na centre, ktorého rozhodnutia majú prioritu pred rozhodnutiami členských jednotiek

FEDERALIZÁCIA ŠTÁTNEJ SPRÁVY - k základným princípom federalizmu je prenášanie rozhodnutí centra na regionálnu až miestnu úroveň. Obce môžu rozhodovať o základných otázkach, bezprostredne sa ich týkajúcich

OBČIANSKA SAMOSPRÁVA - do politiky obce a regiónu musí prenikať vplyv občianskych združení a aktivít. Obec musí tolerovať petície, ak je potrebné, musí vypísať miestne referendum, ktorého výsledky sú pre miestnu samosprávu záväzné

Ø **KONFEDERÁCIA** - zväzok suverénnych štátov, vzniká deklaráciou o súžití a vytvorení spoločných orgánov štátnej moci, základné legislatívne, exekutívne a súdne právomoci majú jednotlivé štáty a centrum má iba tie, na ktorých sa štáty dohodli, jej typom je Švajčiarsko, Austrália

▼ FORMY ŠTÁTU :

určujeme ich : 1. podľa vertikálneho delenia moci 2. podľa hlavy štátu a jej vplyvu, 3. podľa stupňa vplyvu občanov na politický život

2. MONARCHIA A REPUBLIKA - rozdelenie podľa hlavy štátu, monarchiu poznáme konštitučnú a dedičnú, v Európe je najčastejší konštitučný variant – monarcha je oficiálnou hlavou štátu, no jeho vplyv na politický život je podmienený volenou časťou štátnej štruktúry. V štáte je ústava, platná pre všetkých, menej časté sú konštitučné monarchie, kde monarcha stojí nad politickými stranami a je

integrujúcim faktorom spoločnosti. Časti sú tieto typy v Ázii a Afrike, kde monarchovia formujú vládu, určujú termíny volieb – štát je ich dedičným majetkom

republika – najčastejšia forma štátu, má prezidenta, ktorý je volený občanmi, parlamentom, alebo voličmi. Prezident je symbolom štátnosti. Nie je však takým integrujúcim prvkom ako monarcha, keďže sa do politiky presadil cez nejakú stranu. Niekde má malú možnosť zasahovať do politiky (Nemecko, Rakúsko) a v krajine vládne šéf vlády, no inde zasa má veľký vplyv (USA)

MIERA DEMOKRACIE V ŠTÁTE - určuje ju stupeň vplyvu občanov na politický život, podľa nej poznáme pluralitné, alebo totalitné štáty, v pluralitných štátoch súperia politické strany o podiel na moci cez regionálnu po miestu úroveň. Ide o tzv. zastupiteľskú demokraciu – občana háji iný občan, zvolený väčšinou

3. POLITICKÝ PLURALIZMU - prejavuje sa v jeho vzťahu k ideológiám, porazené strany musia rešpektovať víťazov a naopak, štát si však nemôže osvojiť ideológiu víťaznej strany, lebo je voči ideológiám indiferentný, čo platí aj o náboženstvách.

TOTALITNÝ ŠTÁT - je založený na nad štandardnom postavení určitej politickej skupiny, čím nepripúšťa súperenie o moc. To nadobúda podobu iba do boja politických klanov v strane. Iné strany, či združenia sú zakázané, ideologicky sa stotožňuje s vládnucou politickou stranou, náboženstvom, politikov vyberá vládnuca strana, náboženská organizácia, ... , volebný akt využíva iba ako potvrdenie zhora vybraných osôb

- **FORMY VLÁDY** - parlamentná, kabinetná a prezidentská, súvisí s tým, ktorá zložka (zákonodarná, výkonná, súdna) dominuje v štáte

✓ **PARLAMENTNÁ FORMA VLÁDY** - ak prevažuje zákonodarná moc nad výkonnou, parlament má mocenské postavenie – po voľbách zostavuje vládu a ustanoví ministrov, ktorých aj odvoláva. Schvaľuje vládny program, posudzuje kroky vlády. *Keďže absolútne víťazstvo je v pluralitných demokraciách zriedkavé, musia spolu spolupracovať viaceré strany, často s rozdielnym programom, čo sa prejavuje permanentnou vládnu krízou. Tá prináša často zmenu vlády aj bez volieb (vyslovením nedôvery). Typickou krajinou je Holandsko. Vládna kríza vo vyspelých demokraciách neprerastá do spoločenskej krízy*

✓ **KABINETNÁ FORMA VLÁDY** - vzniká ak má dominantné postavenie v štáte vo vláde, o tom, kto bude zostavovať vládu rozhodnú voliči vo voľbách, premiér vyberá členov vlády a má možnosť ich aj odvolať, parlament schvaľuje program vlády, prerokúva aj dôležité rozhodnutia vlády, *hlavným predstaviteľom štátu sa stane šéf exekutívy (predseda vlády, premiér, kancelár), ktorý je aj zodpovedný za vládnu politiku, kabinetná politika = politika, ktorá nevzniká tajne, ale verejne vo vládnom kabinete. Ide o stabilnú formu politiky štátu, ktorá nespôsobuje krízy*

✓ **PREZIDENTSKÁ FORMA VLÁDY** - málo rozšírený variant vlády, keď má prezident výnimočné postavenie v štáte. Volí sa mimo parlamentu a svoje právomoci má posilnené na úkor vlády a parlamentu, ktorí ho dokonca ani nemôžu odvolať. *Prezident má právo vetovať zákony, niekedy odvolávať premiéra, vyhlasovať referendum, rozpustiť parlament, vypísať parlamentné voľby. Ak sa francúzsky prezident zúčastní zasadania parlamentu, automaticky mu predsedá. Výhodou tejto formy vlády je jasná osobná zodpovednosť, nevýhodou tejto formy vlády je prílišná kumulácia moci v rukách jednej osoby, čo má za následok snahy na jeho odstránenie napríklad aj pomocou atentátov (F. – de Gaulle, USA – Kennedy, Reagan, Chile – Allende) alebo afér – Watergate, Lewinská, ...)*

▼ **POKUSY O NOVÝ PREZIDENTIZMUS** - o prezidentskú formu vlády sa pokúšali po páde totality mnohé postkomunistické krajiny, keďže tu bola tradícia kumulácie moci do rúk jednej osoby, či strany. Vo väčšine štátov bývalého Sovietskeho zväzu, ale aj vo východnej Európe to vyústilo do kvázi diktátorstiev.

LEGITÍMNOSŤ ŠTÁTNEJ MOCI - má dve stránky – právna stránka vychádza z ústavy, ktorá definuje charakter, štruktúru a spôsob vzniku daného štátu, morálna stránka závisí od politických predstáv strán – právo na súkromné vlastníctvo, na sociálnu ochranu – napríklad popravu kráľovského páru vo Francúzku počas revolúcie sa vysvetľovala ako právo ľudu na demokratickú vládu

MORÁLNA LEGITIMIZÁCIA POLITICKEJ ZMENY - zvraty sú morálne legitimizované práva obyvateľstva uskutočniť zmenu – ČSR: 1918, 1939, 1948, 1968, 1989

LEGITÍMNOSŤ ZRUŠENIA REŽIMU - nový politický režim sa presadí väčšinou pomocou prevratu, no v demokratickej spoločnosti existujú aj iné spôsoby – parlament môžu zrušiť ústavu, najvplyvnejšie politické subjekty uzavruť politickú dohodu a parlament je legitimizuje svojou zákonodarnou činnosťou